

Autumn Leaves

BRAHMS

SONATAS FOR CLARINET AND PIANO, OP. 120

Zsolt Szatmári & Balázs Fülei

SONATAS FOR CLARINET AND PIANO, OP. 120

Johannes Brahms (1833-1897)

Sonata for Clarinet and Piano in F minor, Op. 120, No. 1 **23:48**

1 I. Allegro appassionato	8:45
2 II. Andante un poco Adagio	5:11
3 III. Allegretto grazioso	4:23
4 IV. Vivace	5:29

Sonata for Clarinet and Piano in E-flat major, Op. 120, No. 2 **22:58**

5 I. Allegro amabile	9:10
6 II. Allegro appassionato	5:22
7 III. Andante con moto – Allegro	8:26

Total time: 46:46

Zsolt Szatmári - clarinet
Balázs Fülei - piano

Sponsored by

Recording producer & editor: Péter Aczél

Balance engineer: Domonkos Timár

Recorded on 12–14 November, 2022 at Rottenbiller Studio.

Cover photo: László Mudra

Werk photo: Dávid Tóth

Design & prepress: Gergely Szabadi

Liner notes: Balázs Fülei

Booklet editor: Katalin Fittler

English translation: Richard Robinson

Production manager: Mónika Markó

Label manager: Gréta Molnár

©2023 Fotexnet Kft.

Catalogue No.: HCD 32876

Made in EU

Autumn Leaves

"... the colour of September is gold. Tiny shining particles flitter in the air, and if one looks from a hilltop to the plain, the land seems to be covered in a shimmering golden dust. In this radiant fog, this sparkling mist, gardens idle, and in this dozy sluggishness the grape ripens, the apple swells to succulence, the flavour of walnut, almond, peach, and plum intensifies. The earth basks in golden honey, and the sunshine gleams like yellow oil. (...) In the morning it is spring; at midday, summer; in the evening, autumn. The acacia blooms, the bluetits chirp, all night I hear the woodlark down in the valley. The weather seems a summary of the entire year, with unutterable peace and docility, like an image of wise memory about to resolve into charming melancholy."

Béla Hamvas' words on the golden days of autumn were on our minds when we prepared this recording. Johannes Brahms' last instrumental works are the sonatas for clarinet and piano. On his summer holidays, the composer took repose in the lap of nature. After the picturesque countryside of Mürzzuschlag, Thun, and Pörschach, he found a place dear to him in Ischl (now Bad Ischl). He spent twelve summers in this resort in Austria-Hungary, where as well as Franz Joseph, many artists sojourned, such as Johann Strauss,

Gustav Mahler, Franz Lehár, and Emmerich Kálmán. The sonatas for clarinet and piano came into being here in summer 1894, and (as Brahms put it with his typical humour, though we don't know if it is true) he wrote them not for piano and clarinet, but for piano and Mühlfeld. Brahms met Richard Mühlfeld, the clarinetist in the Meining orchestra, in 1891, and used to call him "miss clarinet" or "the orchestra's nightingale." It was under his influence that he composed the clarinet quintet, the clarinet trio, and the sonatas for piano and clarinet. In November 1894 the composer himself played the pieces with Mühlfeld, in the presence of Clara Schumann. These sonatas were very important to Brahms. They offer a retrospective, with resigned melancholy; the summary of an oeuvre, with calm, joy, and clarity.

Typical of Brahms' works is attention to minute detail. He uses simple means: the musical ideas, motifs, and harmonies are untouched by perfumes, make-up, or instrumental devices used for effect, to titillate the senses. Each time he astonishes us: Brahms cooks with flour, water, potatoes, and lard, yet uses the basic ingredients such that the final dish is unsurpassed even by exotically spiced delights. The music has many layers. Someone listening to these pieces for the first time might hear calm, pretty, thought-provoking, harmonious

music. Every further listening reveals hitherto unknown depths. No matter how many times you have played them or listened to them, twice or two hundred and twenty-four times, you always discover some new melodic relationship. A small, apparently insignificant motif proves to be the main driving force of a given section, because it is a slice of the main theme; elsewhere a part in the piano left hand comes to the fore, and you realize in surprise that the composer has embedded a version of the second subject there.

The performance indications are worthy of note. Brahms was an outstanding performer, and he knew how instrumentalists would interpret the music if he wrote *crescendo*, *espressivo*, or *Allegro grazioso*. He trusted the performers, knowing that they understand everything from the notes anyway. For him, performance indications are actually a mere reinforcement: yes, you've got it, slow down here; yes, that's right, take a faster tempo here; yes, play softer here. In spite of their elaborate polish, these works are extremely improvisatory, and breathe freely. Though they seem dense and solid at first, our performance experience shows that they do not withstand a rigid concept. The more the performers fix their intentions, the more the piece becomes stultified. Thus we found the best thing was to mark out shared guidelines

and our attitude, and then react to individual solutions. Interestingly, in the studio it sounded most life-like when we laid aside all of our pre-defined ideas and simply let ourselves be led by the music.

All we had to do was to imagine how the "shimmering golden dust" would have covered the autumn leaves in Bad Ischl in late September.

Zsolt Szatmári & Balázs Fülei

Zsolt Szatmári started his musical studies on the violin and clarinet, and continued with clarinet in the Bartók Béla Music School in Miskolc.

In 1986, in the Hans Richter National Schools' Woodwind Competition, he won first prize and the Arts Foundation special prize, thus gaining exemption from the entrance examination to be admitted to the Liszt Academy of Music, where he studied in Professor Béla Kovács's class. His teacher for chamber music was Professor András Mihály, whose teaching had an important influence on the shaping of his musical outlook.

In 1988 he won a special prize in the Hungarian Radio National Woodwind competition for his performance of Kamilló Lendvay's piece for solo clarinet "Tiszteletem Mr. Goodman" (My respects, Mr. Goodman). In 1990, he won first prize and the grand prize in the international competition organized by the International Clarinet Association held in Quebec, Canada. In the same year, he was awarded a Yamaha scholarship. In 1991 he graduated with honours, and was admitted to the orchestra of the Hungarian State Opera, as a scholarship solo clarinetist.

Between 1990 and 2000 he was a principal clarinetist in the Budapest Festival Orchestra, where he performed with conductors and soloists at the vanguard of the international

music scene.

From 2000, he was invited by Zoltán Kocsis to be solo clarinetist in the Hungarian National Philharmonic Orchestra, then from 2003 he has been a soloist. In 2002 the orchestra selected him as Artist of the Year. Alongside his orchestral work, he has performed as a soloist many times with prestigious orchestras and chamber ensembles. He has performed as a chamber musician with the Budapest Wind Ensemble, and he has given concerts with chamber ensembles of various compositions in the USA, Israel, Europe, and Japan, in various international festivals and concert tours. His chamber music partners are outstanding figures of the Hungarian and international music scenes.

Since 1993 he has taught at the Liszt Academy of Music in Budapest, currently as a habilitated professor, and he is Head of Department of the Woodwinds and Brass Department. He obtained his doctorate (DLA) in 2013.

As a university professor he has given many masterclasses at the highest reputed universities in the USA, Europe, Israel, Japan, and Iceland.

He regularly participates as a member or chair of the jury in chamber competitions in Hungary and abroad.

Pianist Balázs Fülei holds the Liszt Ferenc Prize, the Artisjus Prize and the Junior Prima Prize. His repertoire includes over thirty piano concertos, including all the concertos of Beethoven, Liszt, Brahms, and Bartók. He is an associate professor and head of department at the Liszt Academy of Music, Budapest, and gives masterclasses worldwide. He is the founder and artistic director of the Echo Summer Academy, which is held annually in the Károlyi Mansion in Fehérvársurgó. He joined the international music circuit early on: in 2005 he won the Arcangelo Speranza International Piano Competition in Taranto, and garnered prizes from Milan, Cagliari, and Moscow. He was twice selected by The International Holland Music Sessions as the soloist for New Masters On Tour.

Important stages in his professional life are the Great Hall in the Budapest Music Academy, the Budapest Palace of Arts, the Vienna Konzerthaus, the Amsterdam Concertgebouw, the Kioi Hall in Tokyo, the Tchaikovsky Conservatoire in Moscow, and the Carnegie Hall in New York, where he debuted as a soloist in 2008. He has collaborated with the most important symphony orchestras in Hungary and abroad, and he has performed in almost every country in Europe, in Israel, the United States, Australia, Japan, China, and Vietnam. He regularly gives concerts with the Auer Trio,

and is a frequent partner with the Kodály Quartet, with whom he has toured in India. He was a soloist in the Camerata Bern, one of the world's leading ensembles. He programmes his concerts and recordings according to special themes, and runs his own show on Bartók Radio, entitled Kvartett (Quartet).

In 2020 Balázs Fülei received the title 'Steinway Artist' from Steinway & Sons piano manufacturers, a title he shares with world-famous artists such as Daniel Barenboim, Grigory Sokolov, Evgeny Kissin, and Martha Argerich. Balázs Fülei's album *Christmas with Franz Liszt* won the 42nd International Recording Grand Prix of the Liszt Ferenc Society.

Őszi falevelek

„... a szeptember színe az arany. A levegőben apró ragyogó szemecskék tündökölnék, és ha az ember a hegytetőről a síkságra néz, úgy látja, hogy a tájat fénylő aranypor vonja be. A ragyogó ködben, a csillogó párában a kertek lustán pihennek s ettől a szendergő lassúságtól érik meg a szőlő, válik az alma habossá, ízesedik meg a dió, a mandula, az őszibarack és a szilva. Arany mézben úszik a föld, és a napfény úgy fénylik, mint a sárga olaj. (...) Reggel tavasz van, délben nyár, este ős, az akác virágzik, a cinke szől, az erdei pacsirtát egész éjjel hallom a völgyből, olyan ez az idő, mint az egész év összefoglalása, de kimondhatatlan békével és szelíden, mintha bölcs emlékezet képe lenne, s a bűbajos melankóliába feloldaná.“

Hamvas Béla az őszi aranynapokról szóló gondolatai lebegtek előttünk, amikor a felvételre készültünk. Johannes Brahms utolsó hangszeres művei a klarinétra és zongorára komponált szonáták. Nyaralásai alkalmával a zeneszerző bőségesen töltekezett a természet élményekkel. Mürrzuschlag, Thun és Pörtschach mesébe illő tájai után Ischlben (ma Bad Ischl) találta meg a számára kedves helyszínt. Tizenkét nyarat töltött a császári-királyi üdülőhelyen, ahol Ferenc József mellett számos művész megfordult, így Johann Strauss, Gustav Mahler, Lehár Ferenc,

Kálmán Imre. A klarinét-zongora szonáták 1894 nyarán születtek itt, és – noha nem tudjuk, igaz-e, de a Brahmsra oly jellemző humorral fogalmazva – nem is zongorára és klarinétra, hanem zongorára és Mühlfeldre komponálta azokat. Richard Mühlfeldet, a meiningeni zenekar klarinétosát Brahms 1891-ben ismerte meg, „klarinét kisasszonynak“, „a zenekar fülemüléjének“ hívta, az ő hatására komponálta meg klarinétkvintettjét, a klarinéttriót, és a klarinét-zongora szonátáit. 1894 novemberében maga a szerző játszotta el Mühlfelddel a darabokat, Clara Schumann jelenlétében. Brahms számára nagyon fontosak voltak ezek a szonáták. Visszatekintés, összefoglalás, rezignált melankóliával – egy életmű összegzése, békével, derűvel, letisztultsággal.

Brahms műveire jellemző a minuciózus kidolgozottság. Egyszerű eszközökkel él, a zenei gondolatokat, motívumokat, harmóniákat nem egészíti ki parfümökkel, sminkekkel, hatásos és érzéki hangszeres elemekkel. Minden alkalommal rácsodálkozunk: Brahms lisztből, vízből, burgonyából, zsiradékból főz, és az alapanyagokat úgy alkalmazza, hogy a végeredményt még az egzotikus fűszerezésű ingyencségek sem múlják felül. A zene rendkívülien rétegzett. Ha valaki elsőre meghallgatja ezeket a darabokat, békés, szép, elgondolkodtató, harmonikus

muzsikát kaphat. Minden egyes új meghallgatás addig ismeretlen rétegeket nyit meg. Mindegy, hogy hányadiknál tart az ember, akár játssza, akár hallgatja, a másodiknál, és a kétszázhuszonegyediknél is valami új dallami kapcsolatot fedez fel. Egy-egy apró, jelentéktelennek tűnő motívumról kiderül, hogy pont a főszereplője az adott résznek, hiszen a főtémának egy kis szelete, máskor a zongora bal kezének egy szólama tűnik fel, és rádöbben az ember: ide éppen a melléktéma egy változatát illesztette a szerző.

Figyelemre méltóak az előadói utasítások. Brahms kiváló előadóművész volt, és tudta, hogy a játékosok mit olvasnak ki a kottából, ha valahová elhelyez egy *crescendót*, egy *espressívót*, vagy egy *Allegro graziosót*. Bizik az előadókban, tudja, hogy a hangokból úgymeg értene minden. Az előadói utasítások nála végül is csupán megerősítések: igen, jól gondolod, itt lassíts; igen, jól gondolod, itt vegyél gyorsabb tempót; igen, jól gondolod, itt játssz finomabban. Kidolgozottsága ellenére ezek a művek végtelenül improvizatívák és lélegzőek. Noha elsöre sűrűnek és szilárdnak tűnnek, az előadói gyakorlat azt mutatja, hogy nem tűrik a merev koncepciót. Minél jobban rögzítik az előadók a szándékukat, annál inkább megkérgesedik a darab. Ezért úgy találtuk, a legcélravezetőbb az, ha kijelöljük a közös irányokat és a közös hozzáállást, majd

az egyedi megoldásokra reagálunk. Érdekes módon a stúdióban akkor szólt minden a legéletszerűbben, amikor az összes előre elhatározott elképzelésünket elengedtük és csak hagytuk, hogy a zene vezessen bennünket. Nem volt más feladatunk, mint elképzelni: hogyan vonhatta be a zeneszerző számára a Bad Ischl-i hulló őszi faleveleket a szeptember végi „fénylő aranyor”.

Szatmári Zsolt & Fülel Balázs

Szatmári Zsolt zenei tanulmányait hegedűn és klarinéton kezdte, amit a miskolci Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola klarinét szakán folytatott.

1986-ban I. díjat kapott és a Művészeti Alap különdíját nyerte el a győri Richter János Országos Szakközépiskolai Fafúvós Versenyen, így felvételi nélkül került a Zeneakadémia klarinét tanszakára, Kovács Béla professzor osztályába. Kamarazene tanára Mihály András professzor volt, akinek tanítása döntő módon meghatározta zenei szemléletének alakulását. 1988-ban a Magyar Rádió Országos Fafúvós versenyén különdíjat kapott Lendvay Kamilló: Tiszteletem Mr. Goodman című szólódarabjának előadásáért. 1990-ben I. helyezést és a fődíjat nyerte el a kanadai Québecben a Nemzetközi Klarinét szövetség (ICA) által rendezett Young Artist's Competition nemzetközi klarinétversenyen.

Még ebben az évben Yamaha Ösztöndíjban részesült. 1991-ben kitüntetéssel diplomázott, és felvételt nyert a Magyar Állami Operaház Zenekarába, mint ösztöndíjas I. klarinétos.

1990-2000 között a Budapest Fesztiválzenekar vezető klarinétművésze volt, ahol a nemzetközi zenei világ élvonalába tartozó karmesterekkel és szólistákkal lépett fel.

2000-től Kocsis Zoltán meghívására a Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar szólóklarinétosa, majd 2003-tól szólistája. 2002-ben az

együttessel az Év művésze névvel választotta. Zenekari munkája mellett szólistaként számos alkalommal lépett fel rangos zenekarokkal, kamaraegyüttesekkel. Kamaramuzsikusként a Budapesti Fúvóegyüttesrel, és más összeállítással kamarazenei együttesekkel koncertezett az Egyesült Államokban, Izraelben, Európában és Japánban különböző nemzetközi fesztiválokon és hangversenykörutakon. Kamaraművész partnerei a magyar és a nemzetközi zenei élet kiválóságai.

1993 óta tanít a Zeneakadémián, jelenleg habilitált egyetemi tanárként a Fúvós Tanszék vezetője. Doktori fokozatát (DLA) 2013-ban szerezte meg.

Egyetemi oktatóként számos mesterkurzust tartott az Egyesült Államok, Európa, Izrael, Japán, Izland legnevesebb egyetemén. Rendszeresen részt vesz hazai és nemzetközi klarinét és kamaraversenyek zsűrijében.

Fülei Balázs Liszt Ferenc-, Artisjus és Junior Prima díjas zongoraművész. Repertoárján több mint harminc zongoraverseny szerepel, köztük Beethoven, Liszt, Brahms, és Bartók összes zongoraversenye. A Zeneakadémia tanszékvezető egyetemi docense, világszerte tart mesterkurzusokat. Az Echo Nyári Akadémia alapítója és művészeti vezetője, amelyet a fehérvárscurgói Károlyi Kastélyban rendeznek évente.

Korán bekapcsolódott a nemzetközi zenei élet áramkörébe: 2005-ben a tarantói Arcangelo Speranza Nemzetközi Zongoraverseny győztese, és további díjakat hoz el Milánóból, Cagliariból, Moszkvából. A The International Holland Music Sessions két ízben is a New Masters On Tour koncertkörút szólistájává választja.

Szakmai életének meghatározó állomásai a Zeneakadémia Nagyterme, a Művészetek Palotája, a bécsi Konzerthaus, az amszterdami Concertgebouw, a tokiói Kioi Hall, a moszkvai Csajkovszkij Konzervatórium, az NCPA Mumbaiban, valamint a New York-i Carnegie Hall, ahol 2008-ban debütált szólóestjével. A legjelentősebb magyarországi és külföldi szimfonikus zenekarokkal dolgozott együtt, fellépett Európa szinte minden országában, Izraelben, az Egyesült Államokban, Ausztráliában, Japánban, Kínában, és Vietnámban. Rendszeresen koncertezik állandó formáci-

ójával, az Auer Trióval, gyakori partnere a Kodály Vonósnégyes, amellyel Indiában is turnézott. Szólistája volt a világ élvonalába tartozó Camerata Bern együttesnek. Koncertjei, lemezfelvételei műsorát különleges tematika alapján állítja össze, Kvartett címmel önálló műsort vezet a Bartók Rádió.

Fülei Balázs a Steinway & Sons zongoragyártó 2020-ban kapta meg a kitüntető „Steinway Artist” címet, amelyet olyan világhírű művészek viselnek, mint például Daniel Barenboim, Grigory Sokolov, Evgeny Kissin, vagy Martha Argerich.

Christmas with Franz Liszt című szóló albuma 2022-ben elnyerte a Liszt Ferenc Társaság 42. Nemzetközi Hanglemez Nagydíját.

